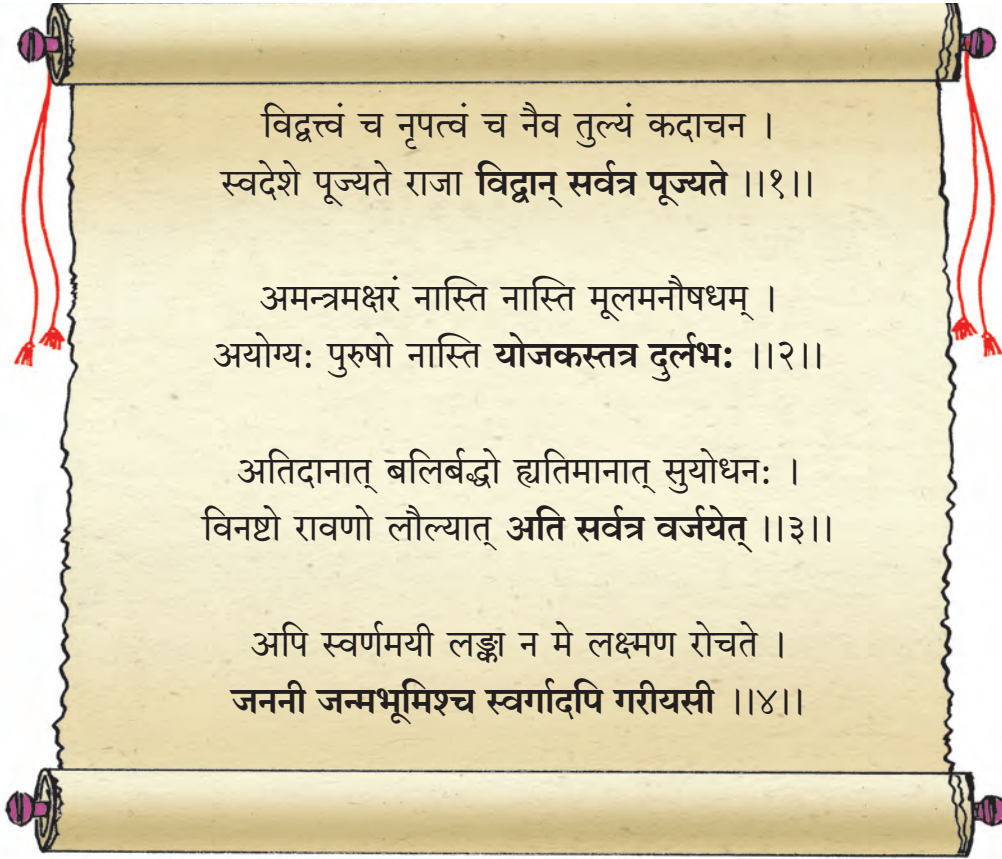

भाषाभ्यासः

श्लोकः - १

१. एकवाक्येन उत्तरत ।

अ) राजा कुत्र पूज्यते?

आ) कः सर्वत्र पूज्यते?

२. चतुर्थं पदं लिखत ।

विद्वान् = विद्वत्त्वम् :: नृपः =

३. समूहेतरपदं चिनुत ।

अ) भूपः, महीपालः, पार्थिवः, पण्डितः ।

आ) प्राज्ञः, विचक्षणः, चाणाक्षः, क्षितिपतिः ।

श्लोकः - २

१. एकवाक्येन उत्तरत ।

अ) कीदृशम् अक्षरं नास्ति?

आ) कीदृशं मूलं नास्ति?

इ) कीदृशः पुरुषः नास्ति?

ई) कः दुर्लभः?

श्लोकः - ३

१. मेलनं कुरुत ।

बलिः बद्धः	अतिमानात् ।
सुयोधनः बद्धः	लौल्यात् ।
रावणः विनष्टः	अतिदानात् ।

२. एकवाक्येन उत्तरत ।

अ) बलिः कस्मात् बद्धः?

आ) सुयोधनः कस्मात् बद्धः?

इ) रावणः कस्मात् विनष्टः?

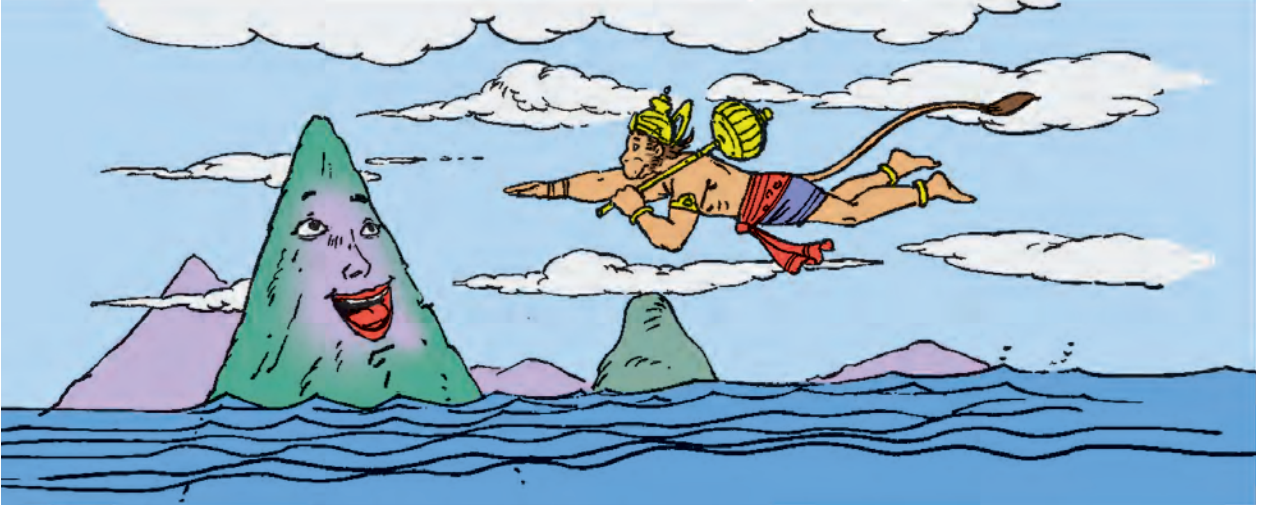
ई) किं सर्वत्र वर्जयेत्?

श्लोकः - ४

रिक्तस्थानं पूरयत ।

विशेषणम्	विशेष्यम्
-----	लङ्का
गरीयसी	----- , ----

१४. उपकारस्य स्मरणम् ।

रामायणम् आदिकाव्यम् । रामायणस्य रचयिता वाल्मीकिः । वाल्मीकिः आदिकविः । श्रीरामस्य चरितम् अस्य ग्रन्थस्य विषयः । एषः प्रसङ्गः रामायणात् ।

मारुतिः सीतायाः अन्वेषणार्थं लङ्कां प्रति उड्डयते । मार्गे महासागरः अस्ति । तस्य तले अवर्तत मैनाकः नाम पर्वतः । यदा मैनाकः गगने मारुतिं पश्यति तदा सः उद्विग्नश्चिच्छति । समुद्रात् बहिः आयाति । मारुतिना क्रमणीयः मार्गः दीर्घः । मध्ये विश्रामार्थं स्थानमपि नास्ति इति मैनाकः जानाति । सः तस्य साहाय्यं कर्तुम् इच्छति । अतः मैनाकः मारुतिं प्रार्थयते, “महाकपे! अलं परिश्रमेण, कृपया मम कूटे विश्रामं करोतु ।”

किमर्थं मैनाकः मारुतेः साहाय्यार्थम् उद्युक्तः? अपि सः मारुतेः आशीर्वचनम् इच्छति? न खलु । एतत् तु उपकारस्य स्मरणम् । मारुतेः तातः पवनदेवः मैनाकस्य साहाय्यम् अकरोत् पुरा । तदा सर्वे पर्वताः सपक्षाः । ते आकाशे स्वेच्छया विहरन्ति स्म, सहसा भूमौ निपतन्ति स्म । तेन त्रस्ताः ऋषयः इन्द्रम् उपागच्छन् । इन्द्रः पर्वतेभ्यः अकुप्यत् । सः वज्रेण पर्वतानां पक्षान् छेतुं प्रारभत । यदा इन्द्रः मैनाकं प्रति अगच्छत् तदैव पवनदेवः वेगेन तं समुद्रतलम् अनयत् । एवं पवनदेवः मैनाकं वज्रप्रहारात् अरक्षत् । मैनाकः पवनदेवस्य एतम् उपकारं स्मरति स्म । सः अचिन्तयत्, “कृते च प्रतिकर्तव्यम् एष धर्मः सनातनः” । अतः मैनाकः पवनपुत्रस्य मारुतेः साहाय्यम् अकरोत् । मैनाकस्य आतिथ्येन मारुतिः प्रीतः । तथापि विश्रामम् अकृत्वा सः कार्यसिद्ध्यर्थम् अग्रे सरति ।

भाषाभ्यासः

१. एकवाक्येन उत्तरं लिखत ।

- १) मारुतिः कस्याः अन्वेषणार्थं उड्डयते?
- ३) पुरा सर्वे पर्वताः कीदृशाः?
- ५) मैनाकं समुद्रतलं कः नयति?

- २) पर्वतस्य नाम किम्?
- ४) पर्वतैः के त्रस्ताः?

२. प्रश्ननिर्माणं कुरुत ।

- १) पवनदेवः मैनाकं वज्रप्रहारात् रक्षति ।
- ३) इन्द्रः पर्वतेभ्यः अकुप्यत् ।

- २) ऋषयः इन्द्रम् उपागच्छन् ।
- ४) मैनाकः समुद्रात् बहिः आयाति ।

३. पृथक् कुरुत ।

नाम	सर्वनाम	विशेषणम्	क्रियापदम्

(मारुतिः, तम्, ऋषयः, दीर्घः, प्रीतः, चिन्तयति, उद्वेच्छति, सः)

४. समूहेतरपदं चिनुत । १) मारुतिः, पवनपुत्रः, हनुमान्, पावकः । ३) मैनाकः, नगः, गिरिः, अचलः।

२) सुरपतिः, शक्रः, वज्रम्, इन्द्रः ।

५. विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत ।

१) बहिः × २) उद्युक्तः × ३) स्मरणम् ×

६. पाठे 'मारुति' शब्दस्य स्थाने 'पवनसुत' अपि च 'पर्वत' इत्यस्य स्थाने 'अद्रि' इति शब्दं प्रयुज्य पाठं पुनर्लिखत ।

७. माध्यमभाषया लिखत ।

१. 'उपकारस्य स्मरणं' मैनाकेन कथं कृतम्?

२. मारुतेः उड्डाणकथां श्रुत्वा कस्य आधुनिककथापात्रस्य स्मरणं भवति?

३. रामायणे येषाम् उल्लेखः तेषाम् अन्य-पशु-पक्षिणां विषयम् अनुसृत्य सन्दर्भान् लिखत ।

४. यदि पर्वताः अधुना अपि पक्षयुक्ताः स्युः तर्हि किं भविष्यति?

प्रश्नार्थकाः

प्रश्ननिर्माणार्थं 'किम्' सर्वनाम उपयुज्यते । तथा 'क'-अक्षरेण अन्ये प्रश्नार्थकशब्दाः आरभन्ते । ते ककाराः। यथा- किम्, कुत्र, कति, कदा, कुतः, कथम्, किमर्थम् ।

● प्रश्ननिर्माणं कथम्?

१. शिक्षिका सुधाखण्डेन लिखति ।

शिक्षिका केन लिखति?

२. रामः सीतायै फलानि यच्छति ।

रामः कस्यै फलानि यच्छति?

३. चटका निवासाय नीडं रचयति ।

चटका किमर्थं नीडं रचयति?

४. सा सुस्वरं गायति ।

सा कथं गायति?

● प्रतिपदं ककारः कथं युज्यते?

अमेयः गृहे सायङ्काले पञ्चकाव्यानि ज्ञानार्थम् उच्चैः पठति ।

१. कः गृहे सायङ्काले पञ्चकाव्यानि ज्ञानार्थम् उच्चैः पठति ?

२. अमेयः कुत्र सायङ्काले पञ्चकाव्यानि ज्ञानार्थम् उच्चैः पठति ?

३. अमेयः गृहे कदा पञ्चकाव्यानि ज्ञानार्थम् उच्चैः पठति ?

४. अमेयः गृहे सायङ्काले किं ज्ञानार्थम् उच्चैः पठति ?

५. अमेयः गृहे सायङ्काले पञ्चकाव्यानि किमर्थम् उच्चैः पठति ?

६. अमेयः गृहे सायङ्काले पञ्चकाव्यानि ज्ञानार्थम् कथं पठति ?

प्रश्ननिर्माणार्थम् उचितं पर्यायं चिनुत ।

१. आकाशे मेघाः गर्जन्ति । (कः/के)

२. छात्रैः शाला शोभते । (कस्मै/कैः)

३. खगानां समूहः गगने वर्तते । (केषां/कासाम्)

४. शिक्षकान् प्रति आदरः आवश्यकः।(केषाम्/कान्)

५. अहम् अनन्तरं भोजनं करोमि । (कदा/कुत्र)

६. ते पठनाय विद्यालयं गच्छन्ति । (कदा/किमर्थम्)

भाषासूत्रम् - ४

क्रियापदानि-३

लङ्लकारः (भूतकालः)

अद्य

गच्छति
खादति
वदति

ह्यः

अगच्छत्
अखादत्
अवदत्

भूतकालः पूर्वकाले घटितां क्रियां दर्शयति । संस्कृते भूतकालत्रयं वर्तते । लङ्, लिट् तथा लुङ् इति ।
अत्र वयं केवलं लङ् (भूतकालं) पश्यामः । लङ् लकारे मूलधातोः पूर्वम् 'अ' इति आगमः भवति ।

क्रियापदसूत्रम्

(‘अ’आगमः + मूलधातुः + गणविकरणम्) = धात्वङ्गम् + प्रत्ययः = क्रियापदम्
(आदेशः) (चिह्नम्)

अ	+	पठ्	+	अ	=	अपठ	+	त्	=	अपठत्
अ	+	नृत्	+	य	=	अनृत्य	+	त्	=	अनृत्यत्
अ	+	लिख्	+	अ	=	अलिख	+	त्	=	अलिखत्
अ	+	पूज्	+	अय	=	अपूजय	+	त्	=	अपूजयत्

लङ्प्रत्ययाः

प.प. प्रत्ययाः

आ. प. प्रत्ययाः

	ए.व.	द्विव.	ब.व.	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त
म.पु.	:	तम्	त	थाः	इथाम्	ध्वम्
उ.पु.	अम्	व	म	इ	वहि	महि

लङ्रूपाणि

पठ् १ प.प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अपठत्	अपठताम्	अपठन्
म.पु.	अपठः	अपठतम्	अपठत
उ.पु.	अपठम्	अपठाव	अपठाम

भाष् १ आ. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अभाषत	अभाषेताम्	अभाषन्त
म.पु.	अभाषथाः	अभाषेथाम्	अभाषध्वम्
उ.पु.	अभाषे	अभाषावहि	अभाषामहि

नृत् ४ प. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्
म.पु.	अनृत्यः	अनृत्यतम्	अनृत्यत
उ.पु.	अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम

युध् ४ आ. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त
म.पु.	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
उ.पु.	अयुध्ये	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि

लिख् ६ प.प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अलिखत्	अलिखताम्	अलिखन्
म.पु.	अलिखः	अलिखतम्	अलिखत
उ.पु.	अलिखम्	अलिखाव	अलिखाम

दिश् ६ आ. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अदिशत्	अदिशेताम्	अदिशन्त
म.पु.	अदिशथाः	अदिशेथाम्	अदिशध्वम्
उ.पु.	अदिशे	अदिशावहि	अदिशामहि

पूज् १० प. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अपूजयत्	अपूजयताम्	अपूजयन्
म.पु.	अपूजयः	अपूजयतम्	अपूजयत
उ.पु.	अपूजयम्	अपूजयाव	अपूजयाम

पूज् १० आ. प.

	ए. व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अपूजयत्	अपूजयेताम्	अपूजयन्त
म.पु.	अपूजयथाः	अपूजयेथाम्	अपूजयध्वम्
उ.पु.	अपूजये	अपूजयावहि	अपूजयामहि

पञ्चदशवाक्यानि (प.प./आ.प.)

१. सः बालकः अगच्छत्/अभाषत ।
१. सा बालिका अगच्छत्/अभाषत ।
१. तद् अपत्यम् अगच्छत्/अभाषत ।
२. तौ बालकौ अगच्छताम्/अभाषेताम् ।
२. ते बालिके अगच्छताम्/अभाषेताम् ।
२. ते अपत्ये अगच्छताम्/अभाषेताम् ।
३. ते बालकाः अगच्छन्/अभाषन्त ।
३. ताः बालिकाः अगच्छन्/अभाषन्त ।
३. तानि अपत्यानि अगच्छन्/अभाषन्त ।
४. त्वम् अगच्छः/अभाषथाः ।
५. युवाम् अगच्छतम्/अभाषेथाम् ।
६. यूयम् अगच्छत/अभाषध्वम् ।
७. अहम् अगच्छम्/अभाषे ।
८. आवाम् अगच्छाव/अभाषावहि ।
९. वयम् अगच्छाम/अभाषामहि ।

अस् प.प.

	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	आसीत्	आस्ताम्	आसन्
म.पु.	आसीः	आस्तम्	आस्त
उ.पु.	आसम्	आस्व	आस्म

कृ प.प.

	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्
म.पु.	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत
उ.पु.	अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म

कृ आ.प.

	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र.पु.	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत
म.पु.	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
उ.पु.	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि

अन्यान् धातून् उपयुज्य १५ वाक्यानि वदत ।

क्रियापदानि-४

उपसर्गसहितानि लङ्‌रूपाणि ।

१. कन्या जनकम् अन्वगच्छत् ।

२. छात्रः शिक्षकम् प्रत्यवदत् ।

३. अर्जुनः रथे उपाविशत् ।

४. बालः जननीं दृष्ट्वा व्यहसत् ।

अधोरेखितानि लङ्‌क्रियापदानि । किन्तु अत्र 'अ' इति आगमः स्पष्टतया न दृश्यते ।

१) अन्वगच्छत् = अनु+ अगच्छत्

२) प्रत्यवदत् = प्रति+ अवदत्

३) उपाविशत् = उप+ अविशत्

४) व्यहसत् = वि+ अहसत्

अत्र अनु, प्रति, उप, वि एते उपसर्गाः । उपसर्गाः धातोः पूर्वं भवन्ति ।

लङ्‌रूपनिर्माणसमये प्रथमं 'अ' इति आगमसहितरूपं भवति । अनन्तरं उपसर्गसंयोजनं भवति ।

प्र + गम् - लङ्लकारः

सम् + भाष् - लङ्लकारः

१. प्र + अगच्छत् = प्रागच्छत्

२. सम् + अभाषत = समभाषत

प्रति + गम् - गच्छ् (१ प.प.)

सम् + भाष् (१ आ.प.)

	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र. पु.	प्रत्यगच्छत्	प्रत्यगच्छताम्	प्रत्यगच्छन्
म.पु.	प्रत्यगच्छः	प्रत्यगच्छतम्	प्रत्यगच्छत
उ.पु.	प्रत्यगच्छम्	प्रत्यगच्छाव	प्रत्यगच्छाम

	ए.व.	द्विव.	ब.व.
प्र. पु.	समभाषत	समभाषेताम्	समभाषन्त
म.पु.	समभाषथाः	समभाषेथाम्	समभाषध्वम्
उ.पु.	समभाषे	समभाषावहि	समभाषामहि

● उचितं लङ्‌रूपं लिखत ।

भाषाभ्यासः

धातुः	गणः पदं च	पुरुषः वचनं च	रूपम्
१. लिख्	६ प. प.	प्रथमपुरुषः ब. व.	
२. तुष्	४ प. प.	उत्तमपुरुषः ए. व.	
३. शुभ् (शोभ्)	१ आ. प.	मध्यमपुरुषः ब. व.	
४. सेव्	१ आ. प.	उत्तमपुरुषः द्विव.	
५. उत् + पत्	१ प. प.	प्रथमपुरुषः ब. व.	
६. युध्	४ आ. प.	उत्तमपुरुषः ब. व.	
७. भक्ष्	१० आ. प.	प्रथमपुरुषः द्विव.	
८. आ + कर्ण्	१० आ. प.	मध्यमपुरुषः ए. व.	
९. जन् (जा)	४ आ. प.	उत्तमपुरुषः ब. व.	
१०. कम्प्	१ प. प.	मध्यमपुरुषः द्विव.	

यदा धातोः प्रथमाक्षरं स्वरः भवति तदा विशेषतया अवधानम् आवश्यकम् ।

'अ' आगमः + धातु-आदेशः + गणविकरणम् = धात्वङ्गं + प्रत्ययः = क्रियापदरूपम्

१. अ + अट् + अ = आट् + त् = आटत् (अत्र 'अ' स्थाने 'आ' भवति ।)

२. अ + ईक्ष् + अ = ऐक्ष् + त् = ऐक्षत (अत्र 'ई' स्थाने 'ऐ' भवति ।)

३. अ + इष्(इच्छ्) + अ = ऐच्छ् + त् = ऐच्छत् (अत्र 'इ' स्थाने 'ऐ' भवति ।)

अव्ययानि-विशिष्टविभक्तयश्च ।

कृषीवलः ।

यदा कृषीवलः क्षेत्रे बीजानि वपति तदा धान्यं विन्दते । कृषीवलः आदिनम् अतीव कष्टं करोति, तथापि न श्रान्तः भवति । बलीवर्दानां साहाय्येन भूमिं कृषति । क्षेत्रे एव दिनं यापयति । यदि जलं न वर्षति तर्हि तस्य जीवनम् अस्थिरं भवति । भूमिपुत्राय नमः ।

अत्र अधोरेखितान् शब्दान् पश्यत । एतेषु शब्देषु कदापि व्ययः (परिवर्तनं) न भवति । अतः एतानि अव्ययानि इति उच्यन्ते । अतः, यतः, यथा, तथा, यदि, तर्हि, यद्यपि, तथापि, अत्र, तत्र, कुत्र, कदा, कति, पुरतः, पृष्ठतः, पुनः, न, अनन्तरम्, ननु, खलु, अयि, आम्, इति, इव, एव, एवम्, किल, ततः, च, उच्चैः, नीचैः, हि, वै, तु, अपि इत्यादीनि अव्ययानि ।

कानिचन अव्ययानि विशिष्ट-विभक्तिरूपम् अपेक्षन्ते । तानि अधः निर्दिष्टानि ।

१. अभितः = (द्वितीया) सूर्यम् अभितः ग्रहाः भ्रमन्ति ।
२. परितः = (द्वितीया) देवालयं परितः भक्ताः सन्ति ।
३. उभयतः = (द्वितीया) मार्गम् उभयतः वृक्षाः वर्तन्ते ।
४. प्रति = (द्वितीया) बालकः जननीं प्रति धावति ।
५. विना = (द्वितीया/तृतीया/पञ्चमी) जलं/जलेन/जलात् विना जीवनम् अशक्यम् ।
६. सह = (तृतीया) रामेण सह सीता वनं गच्छति ।
७. अलम् = (तृतीया) अलं खादनेन । अलं परिश्रमेण ।
८. नमः = (चतुर्थी) श्रीगणेशाय नमः । शारदायै नमः ।
९. बहिः = (पञ्चमी) जम्बूकः कूपात् बहिः आगच्छत् ।
१०. कृते = (षष्ठी) देशस्य कृते सैनिकाः स्वप्राणान् त्यजन्ति ।
११. समीपे = (षष्ठी) शालायाः समीपे क्रीडाङ्गणं वर्तते ।

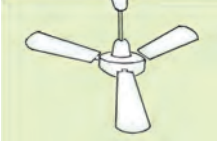
केचन धातवः अपि विशिष्टां विभक्तिम् अपेक्षन्ते । तेषु विशेषतया अवधानं दातव्यम् । ते धातवः अधः निर्दिष्टाः ।

१. गम् = (द्वितीया) अहं शालां गच्छामि ।
२. रुच् = (चतुर्थी) क्रीडनकं मह्यं रोचते ।
३. कुप् = (चतुर्थी) जनकः मह्यं कदापि न कुप्यति ।
४. क्रुध् = (चतुर्थी) अहं मित्रेभ्यः नैव क्रुध्यामि ।
५. दा-यच्छ् = (चतुर्थी) आदित्यः अनिकेताय लेखनीं यच्छति ।
६. कथ् = (चतुर्थी) छात्रः शिक्षकाय वृत्तान्तं कथयति ।
७. रक्ष् = (पञ्चमी) रामः असुरात् रक्षति ।
८. वि+रम् = (पञ्चमी) उद्योगी मनुष्यः स्वकार्यात् न विरमति ।
९. स्निह् = (सप्तमी) अम्बा मयि नितरां स्निह्यति ।

प्र.१. (अ) चित्रं दृष्ट्वा नाम लिखत । (३ तः २)

१

१

२

३

(आ) योग्यम् उत्तरं चिनुत ।

१

(क) क् ख् ग् घ् -- । (ङ्/ञ्) (ख) 'च्' इति वर्णः _____ । (ओष्ठ्यः/तालव्यः)

अथवा वर्णविग्रहं कुरुत । वज्रप्रहारात् - _____ ।

(इ) अक्षरैः अङ्कैः वा सङ्ख्याः लिखत । (केवलम् २)

१

१) २ _____ । २) नवदश _____ । ३) ३६ _____ ।

(ई) समयं दर्शयत । (केवलम् १)

१

१) सपादसप्तवादनम्

३) _____

प्र.२. (अ) मञ्जूषातः समानार्थकशब्दान् लिखत । (केवलम् २)

१

१) शोभते २) वनम् ३) मनुष्यः ४) पुष्पम्
(कुसुमम्, मानवः, राजते, काननम्)

(आ) विरुद्धार्थक-शब्दयुगलं चिनुत । (केवलम् २)

२

क्षयः, मूर्खः, सुखम्, पण्डितः, अक्षयः, कातरः, धीरः, दुःखम्

(इ) मेलनं कुरुत ।

१

'अ'

'ब'

१) दीर्घा

अ) विचाराः ।

२) समानाः

ब) मापिका ।

ड) सुधाखण्डः ।

प्र.३. (अ) श्लोकपूर्तिं कुरुत । (केवलम् १)

२

१) अमन्त्रमक्षरंदुर्लभः ॥ २) शतेषु न वा ॥

(आ) एकवाक्येन उत्तरं लिखत । (केवलम् २)

२

१) देवः कुत्र वर्तते?

२) पुरा सर्वे पर्वताः कीदृशाः?

३) अश्वः किम् उल्लङ्घयति ?

४) राजा कुत्र पूज्यते?

प्र. ४ (अ)(क) माध्यमभाषया गद्यांशस्य सरलार्थं लिखत । (केवलम् १)

४

१) मारुतिः सीतायाः अन्वेषणार्थं लङ्कां प्रति उड्डयते । मार्गे महासागरः अस्ति । तस्य तले अवर्तत मैनाकः नाम पर्वतः । यदा मैनाकः गगने मारुतिं पश्यति तदा सः उद्गच्छति । समुद्रात् बहिः आयाति ।

२) एकस्मिन् दिने भोजनवेलायां सर्वे गोपाः कृष्णं परितः उपाविशन् । देवकीनन्दनः गोपबालान् अपृच्छत् ।
“अद्य भोजनार्थं किम् आनीतम् ?” इति । तदा प्रथमः अवदत्, “मम समीपे दध्योदनं वर्तते ।”
अपरः अभाषत्, “मम समीपे पृथुकाः ।”

(ख) माध्यमभाषया पद्यांशस्य सरलार्थं लिखत । (केवलम् १)

२

- १) अपि स्वर्णमयी लङ्का न मे लक्ष्मण रोचते ।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी ॥
- २) अपारे काव्यसंसारे कविरेकः प्रजापतिः ।
यथास्मै रोचते विश्वं तथा वै परिवर्तते ॥

(आ) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (केवलम् १)

२

- १) “न शोभते क्रियाहीनं मधुरं वचनं तथा” । एतद् वाक्यं स्वभाषया स्पष्टीकुरुत ।
- २) उपकारस्य स्मरणं मैनाकेन कथं कृतम्?

प्र.५. (अ) पृथक् कुरुत । (केवलम् ४/६)

२

नाम	सर्वनाम	क्रियापदम्	विशेषणम्

(मञ्जूषा-पवनदेवः, चलति, अगच्छत्, शूरः, एषा, लेखनी)

(आ) अधोदत्तेषु केवलं प्रश्नद्वयस्य उत्तराणि लिखत ।

४

(१) योग्यविभक्तिरूपं लिखत । (केवलम् २)

- १) जनकः (अस्मद्) न कदापि क्रुध्यति । २) अहं (देवालय) गच्छामि ।
३) अग्रजा (अनुजा) स्निह्यति ।

(२) अव्ययस्य उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (केवलम् २)

- १) अत्र २) उभयतः ३) नमः

(३) शुद्धं शब्दं चिनुत । (केवलम् २)

- १) दुग्धम्, दूग्धम् २) हरितः, हरीतः ३) चिह्नम्, चिन्हम् ४) कुन्विका, कुशिका

(४) सूचनानुसारं वाक्यपरिवर्तनं कुरुत । (केवलम् २ वाक्ये)

- १) दशरथस्य पुत्रः रामः । (अधोरेखितं शब्दम् अनुसृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत ।)
२) त्वं मित्राय लेखनीं यच्छसि । (त्वम् इत्यस्य स्थाने अहम् इत्यस्य उपयोगं कुरुत ।)
३) शिक्षकः सुधाखण्डेन लिखति । (बहुवचनं कुरुत ।)

अष्टमी कक्षा-मूल्यमापनम् ।

प्रथमं/द्वितीयं सत्रम् - (५० गुणाः)

सङ्कलित-मूल्यमापनम्-

२५ लेखी + ५ मौखिकी ३० गुणाः ।

आकारिक-मूल्यमापनम्- २० गुणाः ।

१) वर्गपरीक्षा- (प्रारूपानुसारम्) १० गुणाः ।

२) प्रकल्पः- (आशयाधारितम्) ३ गुणाः ।

३) उपक्रमः- (लेखनकौशल्याधारितम्) २ गुणाः ।

४) लेखनपुस्तिका- ३ गुणाः ।

५) कक्षास्वाध्यायः- २ गुणाः ।

मौखिकी परीक्षा (५ गुणाः)

● वाचनम् - २ गुणौ।

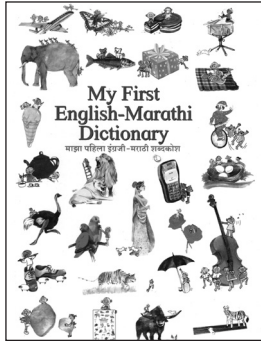
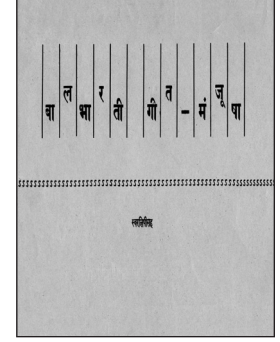
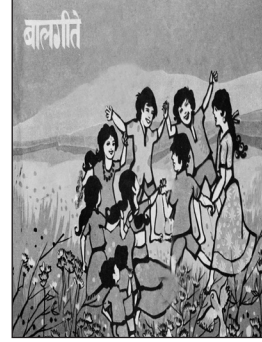
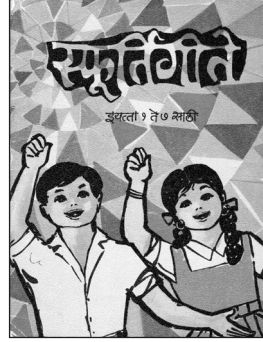
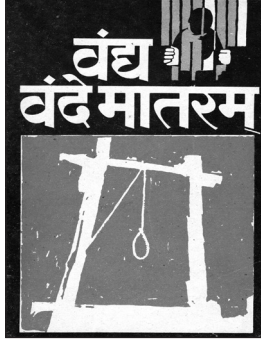
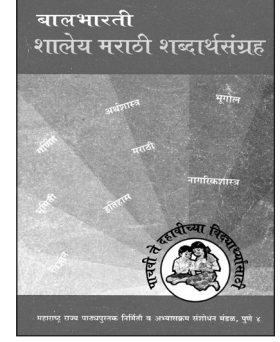
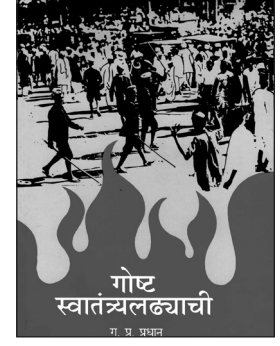
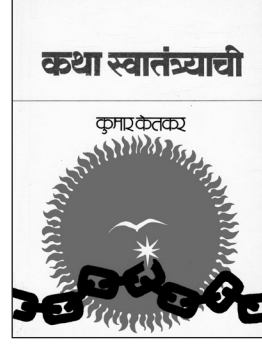
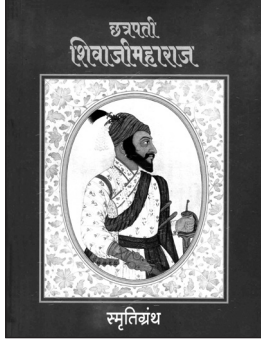
(वर्णोच्चारः, स्/ष्, न्/ण् भेदाः द्रष्टव्याः)

● कण्ठस्थीकरणम् - ३ गुणाः।

प्रार्थना, श्लोकपठनम्, तालिकापठनम् (नाम, सर्वनाम, क्रियापदम्) पञ्चदशवाक्यानि, सङ्ख्याः घटी च ।

प्रथम / द्वितीय-सत्रान्त-परीक्षा (२५ गुणाः) सूचित-प्रारूपम् ।

- प्र. १. अ) चित्रं दृष्ट्वा नाम लिखत । (३ तः २) (चित्रपदकोषतः ।) १
- आ) वर्णमाला-आधारेण। १
- इ) सङ्ख्या-आधारेण। (३ तः २) १
- ई) समयबोधः (घटी-आधारेण) । (२ तः १) १
- प्र. २. शब्दज्ञान-आधारेण । (कृतिपत्रिकानिर्माणसमये शिक्षकाः विविधकृतीनाम् उपयोगं कर्तुम् अर्हन्ति । यथा (१) चतुर्थपदं लिखत । (२) मञ्जूषातः शब्दान् चिनुत । (३) शब्दयुग्मं चिनुत । (४) मेलनम् । (५) जालरेखाचित्रं पूरयत । (६) समूहेतरपदं चिनुत-केवलं समानार्थकपदानां कृते ।)
- अ) समानार्थकशब्दाः । (४ तः २) १
- आ) विरुद्धार्थकशब्दाः । (४ तः २) १
- इ) विशेषणं विशेष्यं च । १
- प्र. ३. अ) श्लोकपूर्तिं कुरुत । (२ तः १) २
- आ) एकवाक्येन उत्तरं लिखत । (गद्यम्/पद्यम्) (४ तः २) २
- प्र. ४ अ) (क) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (गद्यम्) ४
- प्रथमं सत्रम् - कान्यपि ६ सरलानि वाक्यानि । (६ तः ४)
- द्वितीयं सत्रम् - परिच्छेदद्वयं प्रष्टव्यम् । प्रतिपरिच्छेदं ४/५ वाक्यानि । (पाठ क्र. ११, १२, १४)
- (ख) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (पद्यम्) (२ तः १) २
- प्रथमं सत्रम् - पद्य ९ । द्वितीयं सत्रम् - पद्य १०, १३ ।
- आ) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (गद्यम्/पद्यम्) (२ तः १) २
- प्र. ५. अ) पृथक् कुरुत । (तालिकारूपेण) नाम, सर्वनाम, क्रियापदम्, विशेषणम् । (६ तः ४) २
- आ) अधोदत्तेषु केवलं प्रश्नद्वयस्य उत्तराणि लिखत । ४
- १) योग्यं विभक्तिरूपं लिखत ।
- २) अव्ययस्य उपयोगं कृत्वा वाक्यं लिखत । (अत्र, ह्यः, पुरतः ...)
- ३) शुद्धं शब्दं/वाक्यं चिनुत ।
- ४) सूचनानुसारं वाक्यपरिवर्तनं कुरुत । (वचनं/पुरुषः/कालपरिवर्तनम्/प्रश्ननिर्माणम्)

- पाठ्यपुस्तक मंडळाची वैशिष्ट्यपूर्ण पाठ्येत्तर प्रकाशने.
- नामवंत लेखक, कवी, विचारवंत यांच्या साहित्याचा समावेश.
- शालेय स्तरावर पूरक वाचनासाठी उपयुक्त.

पुस्तक मागणीसाठी www.ebalbharati.in, www.balbharati.in संकेत स्थळावर भेट द्या.

साहित्य पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या विभागीय भांडारांमध्ये विक्रीसाठी उपलब्ध आहे.

ebalbharati

विभागीय भांडारे संपर्क क्रमांक : पुणे - ☎ २५६५९४६५, कोल्हापूर - ☎ २४६८५७६, मुंबई (गोरेगाव) - ☎ २८७७९८४२, पनवेल - ☎ २७४६२६४६५, नाशिक - ☎ २३९९५९९, औरंगाबाद - ☎ २३३२९७९, नागपूर - ☎ २५४७७९६/२५२३०७८, लातूर - ☎ २२०९३०, अमरावती - ☎ २५३०९६५

महाराष्ट्रराज्य-पाठ्यपुस्तक-निर्मिति: तथा
अभ्यासक्रम-संशोधन-मण्डलम्, पुणे-४

संस्कृत आनंद इयत्ता आठवी (संयुक्त)

₹ २९.००

सुभाषितानि

अमरकोषः

